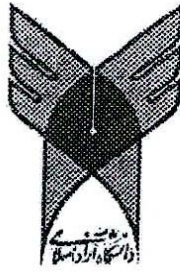

صلى الله عليه وسلم

سازمان پژوهش و فناوری

به نام خدا

مشور اخلاق پژوهش

بیادری از خداوند سبحان و اعتماد بر این که عالم محضر خداست و همواره ناظر بر اعمال انسان و به منظور پاس داشتن مقام بلند دانش و پژوهش و نظر بر اهمیت جایگاه دانشگاه اسلامی فرسنگ و تمدن بشری، ما دانشمندان و اصحاب هیأت علمی و اعضای دانشگاه آزاد اسلامی مشهد می گردیم اصول زیر را در انجام فعالیت های پژوهشی در نظر قرار داده و از آن تعهد می نگهیم:

- ۱- اصل برانست: التزام بر برانست جویی از حرکتی رفتار غیر حرفه ای و اعلام موضع نسبت به کسانی که حوزه علم و پژوهش را به مثابه های غیر علمی می آید.
- ۲- اصل رعایت انصاف و امانت: تمهید به اجتناب از حرکتی جانب داری غیر علمی و ساختگ از اموال، تجهیزات و منابع در اختیار.
- ۳- اصل ترویج: تمهید به رواج دانش و ارائه نتایج تحقیقات و انتقال آن به بکارگران علمی و دانشمندان به غیر از مواردی که منع قانونی دارد.
- ۴- اصل احترام: تمهید به رعایت حریم نام و حرمت نام و انجام تحقیقات در رعایت جانب تمهید خودداری از حرکتی حرمت شکنی.
- ۵- اصل رعایت حقوق: التزام به رعایت کامل حقوق پژوهشگران و پژوهشگران (انسان، حیوان و نبات) و سایر صاحبان حق.
- ۶- اصل دانش داری: تمهید به صیانت از اسرار و اطلاعات محرمانه افراد سازمان و کشور و کلیه افراد و نهاد های مرتبط با تحقیق.
- ۷- اصل حیثیت جویی: تلاش در رسانای پی جویی حیثیت و وفاداری به آن و دوری از حرکتی پنهان سازی حیثیت.
- ۸- اصل نالیست مادی و معنوی: تمهید به رعایت کامل حقوق مادی و معنوی دانشگاه و کلیه بکارگران پژوهش.
- ۹- اصل منافع ملی: تمهید به رعایت منافع ملی و در نظر داشتن به پیشبرد و توسعه کشور و کلیه مراحل پژوهش.

دانشگاه آزاد اسلامی

واحد تهران مرکز

دانشکده ادبیات و علوم انسانی، گروه فقه و حقوق

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد (M.A)

گرایش: فقه و حقوق

عنوان:

بررسی مسئله تراحم در تکالیف افراد با نگاهی به حرفه آتش نشانی

استاد راهنما

دکتر سید علی پور منوچهری

استاد مشاور

دکتر هادی عظیمی گرگانی

نگارش

زهرا شاکری ندر آبادی

تابستان ۱۳۹۱

تقدیم

به ساحت مقدس امام عصر ارواحنا ه فداه و مقام معظم رهبری و شهدای مغز انقلاب اسلامی به خصوص
شهدای فداکار آتش نشانی و همچنین علاقه مندان به مباحث فقهی به خصوص کرایش فقه و مبانی حقوق

مشکر

از اساتید محترم که در فراگیری علوم و کرد آوری این پایان نامه به من
یاری رسانده و همچنین از همسر مهربانم که با بردباری همپا و همراه من بود
برای بالابردن مدارج علمی

تعهد نامه اصالت پایان نامه کارشناسی ارشد

اینجانب .. زهرا شاکری ندر آبادی.. دانش آموخته مقطع کارشناسی ارشد ناپیوسته به شماره دانشجویی ۸۹۰۶۶۲۲۴۰۰ در رشته .فقه ومبانی حقوقکه در تاریخ ۹۱/۶/۱۱از پایان نامه خود تحت عنوان : بررسی مسئله تزاحم در تکالیف افراد با نگاهی به حرفه آتش نشانی با کسب نمره ۱۸ و درجه عالی دفاع نموده ام بدینوسیله متعهد می شوم :

۱- این پایان نامه حاصل تحقیق و پژوهش انجام شده توسط اینجانب بوده و در مواردی که از دستاوردهای علمی و پژوهشی دیگران (اعم از پایان نامه ، کتاب ، مقاله و ...) استفاده نموده ام ، مطابق ضوابط و رویه های موجود ، نام منبع مورد استفاده و سایر مشخصات آن را در فهرست ذکر و درج کرده ام .

۲- این پایان نامه قبلاً برای دریافت هیچ مدرک تحصیلی (هم سطح ، پایین تر یا بالاتر) در سایر دانشگاهها و موسسات آموزش عالی ارائه نشده است .

۳- چنانچه بعد از فراغت از تحصیل ، قصد استفاده و هرگونه بهره برداری اعم از چاپ کتاب ، ثبت اختراع و ... از این پایان نامه داشته باشم ، از حوزه معاونت پژوهشی واحد مجوزهای مربوطه را اخذ نمایم .

۴- چنانچه در هر مقطع زمانی خلاف موارد فوق ثابت شود ، عواقب ناشی از آن را بپذیرم و واحد دانشگاهی مجاز است با اینجانب مطابق ضوابط و مقررات رفتار نموده و در صورت ابطال مدرک تحصیلی ام هیچگونه ادعایی نخواهم داشت .

نام و نام خانوادگی : زهرا شاکری ندر آبادی

تاریخ و امضاء :

بسمه تعالی

در تاریخ :

دانشجوی کارشناسی ارشد آقا/خانم زهرا شاکری ندرآبادی از پایان نامه خود
دفاع نموده و با نمره ۱۸ بحروف هجده و با درجه عالی
مورد تصویب قرار گرفت.

امضاء استاد راهنما

بسمه تعالی

دانشکده ادبیات و علوم انسانی

(این چکیده به منظور چاپ در پژوهش نامه دانشگاه تهیه شده است)

نام واحد دانشگاهی : تهران مرکزی	کد واحد: ۱۰۱	کد شناسایی پایان نامه : ۱۰۱۲۰۴۰۷۹۰۲۰۰۳
عنوان پایان نامه : بررسی مسئله تزاحم در تکالیف افراد با نگاهی به حرفه آتش نشانی		
نام و نام خانوادگی دانشجو : زهرا شاکری ندرآبادی	تاریخ شروع پایان نامه : ۹۰/۱۰/۱	تاریخ اتمام پایان نامه : ۹۱/۶/۱
شماره دانشجویی : ۸۹۰۶۶۲۲۴۰۰۰		
رشته تحصیلی : فقه و حقوق		
استاد / استادان راهنما : دکتر سید علی پور منوچهری		
استاد / استادان مشاور: دکتر هادی عظیمی گرکانی		
آدرس و شماره تلفن : تهران خ پیروزی -خ نبرد- کوچه ثانی- پ ۹۳ ط ۲ تلفن: ۳۳۱۷۵۸۴۶		
چکیده پایان نامه (شامل خلاصه، اهداف، روش های اجرا و نتایج به دست آمده) :		
<p>در این پایان نامه تزاحمات احتمالی حرفه آتش نشانی مورد بررسی قرار گرفته است. تزاحم اصطلاح اصولی است که دو حکم شرعی که هر کدام به تنهایی قابل انجام است اما وقتی در یک جا و به طور همزمان برای مکلف اتفاق بیفتد مکلف قادر به انجام آن دو در زمان واحد نیست چرا که قدرت انجام یکی را دارد. در حرفه آتش نشانی که احتمال موارد تزاحمی زیاد است آتش نشان به حکم قانون و حکم شرع باید به آنچه از اهمیت بیشتری برخوردار است بپردازد و از آنچه از اهمیت کمتری دارد در زمان عدم قدرت نجات گذشت می کند و این شخص در درگاه الهی معذور است و از نظر قانونی هم قابل پذیرش است. در مثلاًگر دو نفر در حال غرق شدن باشد و مامور توان نجات یکی را بیشتر ندارد در این جا به حکم شرع و قانون چنانچه هر دو غریق یکسان هستند می تواند یکی از آن دو را نجات دهد. و در صورت عدم تساوی دو شخص در صورت داشتن اولویت طبق قاعده اهم مهم عمل می شود.</p>		

تاریخ و امضا :

مناسب است

نظر استاد راهنما برای چاپ در پژوهش نامه دانشگاه

مناسب نیست

فهرست مطالب

۱	فصل اول کلیات و مفاهیم.....
۲	۱-۱ بیان مسئله:
۳	۲-۱ هدفهای تحقیق
۴	۳-۱ اهمیت و موضوع تحقیق و انگیزه انتخاب آن :
۵	۴-۱ سوالات تحقیق:
۶	۵-۱ واژگان کلیدی
۷	۶-۱ روش تحقیق
۷	۷-۱ قلمرو تحقیق:
۷	۸-۱ محدودیتهای تحقیق
۸	۹-۱ تاریخچه و جایگاه بحث تراحم در اصول فقه
۹	۱-۹-۱ تراحم در فقه
۱۰	بخش دوم: مفاهیم
۱۰	۱-۲-۱ تکلیف
۱۰	۲-۲-۱ انسان و تکلیف
۱۱	۳-۲-۱ شرایط تکلیف:
۱۳	۴-۲-۱ احکام
۱۴	۵-۲-۱ تراحم
۱۶	۶-۲-۱ تنافی و تضاد دو حکم:

۱۷	۷-۲-۱ تعارض ادله:
۱۸	۸-۲-۱ شروط تعارض
۱۹	۹-۲-۱ اجتماع در شی واحد
۲۱	۱۰-۲-۱ ترتب و تراحم:
۲۳	۱۱-۲-۱ قواعد فقهی مرتبط:
۲۵	فصل دوم تراحم و اصطلاحات مشابه آن
۲۶	مقدمه
۲۸	۱-۱-۲ احکام اولیه و ثانویه:
۳۰	۲-۲ محدوده قلمرو و حکم حکومتی
۳۲	۱-۲-۲ دخالت حاکم در احکام غیرالزامی:
۳۳	۲-۲-۲ دخالت حاکم اسلامی در احکام الزامی و وجه مشروعیت آن:
۳۵	۳-۲ مصلحت و تراحم
۳۸	۴-۲ اقسام تراحم:
۳۹	۱-۴-۲ تراحم عام و خاص
۳۹	۲-۴-۲ مرجحات باب تراحم
۴۱	۵-۲ قواعد فقهی مرتبط با تراحم
۴۱	۱-۵-۲ قاعده اهم و مهم
۴۴	۲-۵-۲ قاعده اضطرار و تراحم
۴۹	۱-۲-۵-۲ قانون جزا در اضطرار:

۵۰ ۲-۲-۵-۲ علل موجهه جرم
۵۱ ۳-۵-۲ قاعده لاجرح و تراحم:
۵۳ ۴-۵-۲ قاعده لاضرر و لاضرار
۵۵ فصل سوم نحوه بروز تراحم در حرفه آتش نشانی
۵۶ مقدمه
۵۷ ۱-۳ تاریخچه آتش نشانی
۵۷ ۱-۱-۳ تاریخچه آتش نشانی در جهان
۵۸ ۲-۱-۳ تاریخچه تأسیس اولین آتشنشانی در ایران:
۶۰ ۳-۱-۳ تاریخچه آتشنشانی در تهران
۶۲ ۴-۱-۳ روز ملی آتشنشانی
۶۲ ۲-۳ ساختار سازمانی
۶۳ ۱-۲-۳ شرح وظایف آتشنشان
۶۴ ۲-۲-۳ موارد تراحمی و مخاطرات شغلی آتشنشان
۷۰ ۳-۳ مخاطرات آتشنشانان و موارد تراحمی آن
۷۹ ۴-۳ سازمان و استفتائات مراجع در امور تراحمی
۸۵ فصل چهارم نتیجه گیری و پیشنهادات
۸۶ ۱-۴ نتیجه گیری
۸۷ ۱-۱-۴ رفتارهای منجر به تراحم
۸۹ ۲-۴ پیشنهادات

فصل پنجم ضمايم و پيوست ها ۹۱

فهرست منابع ۱۰۷

فصل اول

کلیات و مفاهیم

۱-۱ بیان مسئله:

این تحقیق در جستجوی بررسی باب تزاحم در تکالیف افراد می باشد که مکلف هنگام تزاحم دو حکم باید چه عملی را انجام دهیم و آیا انتخاب او در صورت تزاحم در تکالیف باید بر اساس اصول مدون فقهی باشد و یا اینکه در موقع لزوم اگر تکلیفی را به حکم انسانی یا شغلی انتخاب و آن را انجام داد، آیا در درگاه الهی برای مکلف معذوریت می آورد و یا اینکه باز خواست و عقوبتی به همراه خواهد داشت. آیا این تزاحم برای افراد متفاوت، مشابه می باشد. در این پایان نامه نگاهی به حرفه مقدس آتش نشانی که این عزیزان از جان خویش مایه گذاشته و به کمک هموعان خود پرداخته و بعضاً ایشان در موارد مختلف کمک‌رسانی دچار تزاحم در تکالیف که نجات جان و مال هموعان می باشد که گزینه صحیح و به حق را چه کسی یا چه قانونی و حکمی برای آنها نمایان می کند آیا فقیه یا قانون و یا خودشان گزینه انجام شده چه پیامدهایی از نظر فقهی، حقوقی، شخصی و انسانی به همراه خواهد داشت. اگر به حکم وظیفه انسانی یا شغل، عملی را اختیار کنند آیا عقوبتی در پیش خواهد داشت و یا قابل اغماض و چشم‌پوشی است.

۲-۱ هدفهای تحقیق

هدف از انتخاب این تحقیق با توجه به مطالعاتی که در زمینه دروس فقهی و اصولی شده واژه تراحم کمتر به چشم می‌خورد و موارد ذکر شده نیز محدود بود ولی حال که در زندگی روزمره ابتلای به آن وجود دارد و با توجه به رویکردی که به حرفه آتش‌نشانی به نظرمی رسید، می‌شود کمی پررنگ‌تر به این واژه و موارد و اختیارات، در هنگام وقوع آن پرداخت و با سوالاتی که در این زمینه مطرح بود درصدد برآمدیم تحقیقی نسبتاً جامع اما عملی و کاربردی انجام شود به این صورت که مطالب کتابهای مختلف که در این زمینه بحث شده را گردآوری کرده و به نقطه نظرها و دیدگاه‌ها پرداختیم تا حد وسع خود نظر مستشکل و جویای علم را تأمین کنیم.

۳-۱ اهمیت و موضوع تحقیق و انگیزه انتخاب آن :

از آنجا که اسلام دین کامل و پاسخگوی تمام نیاز بشر در تمام دورانها بوده و هست و این ادعا از آنجا سرچشمه می‌گیرد که باریتعالی این دین را به آخرین پیامبر که پیامبر اسلام حضرت محمد عطا کرده و بعد از او پیامبری نیست. از شارع مقدس بعید است که دینی ناقص در اختیار بشر قرار دهد و قرآن که معجزه پیامبر اسلام است در همه عصرها پاسخگو بوده و هست چه در زمان امامان که خود قرآن ناطق بوده‌اند و حال که عصر غیبت امام زمان است فقیهان جامع شرایط به بیان احکام با توجه به دین و قرآن پرداخته‌اند و مسائل مختلف و مبتلابه را توضیح و تفسیر کرده‌اند بعضی از مسائل فقهی و اصولی کاربرد بیشتری داشته و جزء مباحث مهم به حساب آمده آنها را بیشتر باز کرده و توضیح داده‌اند البته اگر از حق نگذریم در مورد مسائلی که کاربرد کمتری هم داشته اما فقیه لازم دیده توضیحات آمده است. من حیث مجموع باب تزاحم جزء مباحث فقهی بوده که به جهت تشابه و تداخل با مباحث دیگر بحث کمتری در این زمینه شده و احساس می‌شد می‌بایست در باب تزاحم مطالب گفته شده را گردآوری و به صورت علمی و نظری بررسی کنیم که بتوان به صورت کاربردی در زمان وقوع موارد تزاحمی استفاده کرد. شایان ذکر است با توجه به حرفه مورد بحث که امکان وقوع آن بیشتر به چشم می‌خورد نظرات فقها و علما را جمع کرده و در اختیار طالبان علم قرار می‌دهم. باشد که خداوند نظری کرده تا حق مطلب ادا شود.

۴-۱ سوالات تحقیق:

سوالات اصلی:

الف: ملائک عمل آتش‌نشانی در مواقع بروز تراحم چیست؟

ب: مرجحات آتش‌نشانی در باب تراحم چیست؟

سوالات فرعی:

ج: قاعده‌های مرتبط با تراحم کدام است؟

د: احکام حکومتی چه نقشی در باب تراحم دارد؟

فرضیه‌ها:

الف) ملائک عمل نیروهای امدادی قوانین و ضوابط حاکم بر سازمان است که برگرفته شده از فقه می‌باشد و تفاوت اندک آن به خاطر اقتضای شغلی است.

ب) با توجه به مبانی فقهی، اولویت قانونی سازمان، نجات جان افراد با کمترین خسارت مالی و جانی می‌باشد.

ج) لاجرم، لاضرر، اضطرار، قاعده اهم و مهم که تراحم بیشتر حول این محورها می‌باشد.

د) احکام حکومتی به بررسی مصلحتها و مفاسد می‌پردازد و احکام ثانویه را جایگزین احکام اولیه در بعضی تراحمات می‌کند.

۵-۱ واژگان کلیدی

تزام

ترتیب

احکام حکومتی

تکلیف

اجتماع امر و نهی

۱-۶ روش تحقیق

روش تحقیق از نوع توصیفی و کتابخانه‌ای می‌باشد با استفاده از کتابها و پایان‌نامه‌ها و منابع معتبر فقهی و اصولی، سایت‌های معتبر اینترنت و سوال از مسئولان کتابخانه‌ها و اساتید سعی در یافتن منابع و مأخذ مورد نیاز کرده و بعد از مطالعه مطلب مورد نظر سعی در برداشتن شناسنامه هر منبع کرده به این صورت که نام کتاب، مولف و ناشر و سرفصل را برداشته تا در زمان لازم که متن اصلی نوشته می‌شود به راحتی به منبع رجوع شود و مطالب برداشته و به تکمیل پایان‌نامه پرداخته شود.

۱-۷ قلمرو تحقیق:

- ۱- قلمرو مکانی: مراجعه به منابع معتبر فقهی و اصولی و گاهاً حقوقی، و اطلاع از سازمان آتش‌نشانی، صحبت با کارکنان درباره انجام وظایف حین عملیات.
- ۲- قلمرو موضوع: موضوع باب فقهی و اصولی دارد و در حرفه آتش‌نشانی مورد بررسی قرار گرفته شده است.
- ۳- قلمرو زمانی: از تاریخ ۹۰/۱۰ تا ۹۱/۶ شروع و پایان تحقیق بود.

۱-۸ محدودیتهای تحقیق

در کتابخانه‌ها برای دسترسی به کتابها و جلد کتابهای مورد نظر محدودیت بود عدم همکاری لازم مسئولان کتابخانه‌ها و نبود وقت کافی و نوع نگارش بعضی از منابع مشکلاتی بود که به نظر می‌رسید. اما به حمد خدا تلاش کردم با دقت و صحت مطالب را پیدا کرده و به نگارش در آید.

۹-۱ تاریخچه و جایگاه بحث تزاحم در اصول فقه

مباحث زیادی از بدو پیدایش علم اصول آغاز گردید و به مرور زمان همراه با تکامل و گسترش این علم رشد و نمو پیدا نمود. در ابتدا روایات زیاد مورد توجه نبود. زیرا در صورت بروز مشکل خدمت امام زمان خود می‌رفتند و طرح سؤال می‌کردند. و پاسخ و راه حل را از زبان امام زمان خود می‌شنیدند. لکن پس از غیبت کبری امام زمان این بحث پا در عرصه جدیدی نهاد. این دوره از زمان غیبت کبری شروع شده تا اوایل قرن پنجم ادامه داشته است. در این دوره شیعه از کوفه به شهر قم و ری انتقال یافت فقها و علما بزرگ با ظهور در این شهر اثر عظیمی بر آنجا نهادند. و دانشمندان بزرگی از این دو شهر به عرصه علم شیعه پا نهادند. علت انتقال مرکز علم از کوفه به قم و ری فشار شدیدی بود که عباسیان بر فقها و علما شیعه وارد آورده بودند که موجب شده فقها ما از کوفه به قم وری بروند. و دوره جدیدی از فقه و علوم اسلامی را از خود به جای نهادند. در این دوره کتب روایی کاملی به نگارش در آمده است.

در این دوره با ظهور شیخ انصاری و بزرگان روش فقها و دانشمندان علوم اسلامی به اوج کمال خود رسیده به طوری که محقق با مراجعه به چند کتاب اصلی، آراء و عقاید اکثریت فقها را به دست می‌آورد. در این دوره شیخ انصاری اصول اهل سنت را به طور کلی از فقه خارج نمود و در واقع اصولی تهی از اصول اهل سنت به وجود آورد. به هر حال مسائل به طور تمام و کمال در این دوره مطرح شدند هر چند که نقطه آغازین آنها از قبل نهاده شده بود. نخستین بار شیخ انصاری تزاحم را به عنوان اصطلاحی اصولی و به معنای تنافی دو حکم دارای ملاک مطرح کرده است و به نظر آخوند خراسانی تزاحم وقتی است که دو حکم دارای ملاک جعل و انشاء باشند. برخی از شاگردان شیخ انصاری مانند میرزا حسن شیرازی و محمدحسن آشتیانی نیز اصطلاح شیخ را به کار برده‌اند. یکی از شاگردان وی آخوند ملا محمد کاظم خراسانی به طور گسترده و جدی بحث تزاحم را مطرح کرده و سپس شارحان بعدی آن کتاب، مباحث دیگری نوشته که